

Lőwi Ildikó:

Kulturális pluralizmus a nemzetközi migráció fényében

DOI 10.17047/HADTUD.2016.26.E.165

Rezümé:

A migrációval kapcsolatosan tapasztalt és átélt jelenségek felfokozott megélése gyakran hajlamosít az ezzel kapcsolatos negatív érzések felszínre törésére, melyeknek a következményei nem láthatók előre. A nemzetközi migráció (jelenkori népvándorlás) a különböző kultúrák, identitások együttélését hozza magával. Kérdezhetnénk, vajon milyen nehézségek jelennek meg konkrétan az idegenekkel szembeni viselkedést, az idegenellenességet illetően? A szerző a tanulmányban e kérdést vizsgálja, azaz kialakulásának okait és a megelőzés lehetséges perspektíváit a különböző társadalomtudományi értelmezésekben.

Kulcsszavak:

jelenkori migráció; idegenellenesség; diszkrimináció; kulturális pluralizmus; multikulturalizmus.

Lőwi, Ildikó:

Cultural pluralism in the light of international migration

Abstract:

Phenomenons, experienced by the migrations contributes to the evolution of negative feelings, which can lead to unforeseen circumstances. These include prejudice, xenophobic and racism. During the new migration of our ages xenophobia or racism may occur when different cultures and identities meet, live together or even merge. The author of the article analyzes the main causes leading to racism and the perspectives on how to be preventive. These topics however do not only touch questions of political treatment but societal aspects also. ezt is át kell fogalmazni

Keywords:

contemporary migration; xenophobia; discrimination; cultural pluralism; multiculturalism.

A globalizáció nyomán egyre több ember „cserél hazát”, hagyja el otthonát egy jobb, vagy szebb jövőt remélve és telepszik le egy olyan országban, amely az övétől teljesen eltérő kulturális, politikai, gazdasági, társadalmi szempontból. A nemzetközi migráció rövid vagy akár hosszú távú következményeit és végkifejletét jelen pillanatban nem lehet megjósolni. Miközben kontinensünk a jelenkori népvándorlás kapcsán a mai politikai retorika legfontosabb elemévé vált és a TANÁCS 2008/913/IB Kerethatározatában²⁴ küzd a megkülönböztetés ellen, e jelenség egyes formái, megnyilvánulásai napjainkba is tetten érhetőek.

A tanulmány első részében az idegenellenesség történelmi fejlődését tárom fel. A jelenség megnyilvánulásait, mint a közvéleményben megjelenő, a bevándorlással kapcsolatos attitűd melléktermékeként értelmezem. A tanulmány második része azokkal az integrálódási modellekkel foglalkozik, amelyeket a nemzetközi vándorlás célországaiiban ma is tetten érhetünk. Céлом, a modellek jellemzőinek leíró jellegű feltárása.

²⁴ Az Európai Unió hivatalos lapja. L 328/55. Az EU-szerződés VI. Címe alapján elfogadott jogi aktusok a Tanács 2008/913/IB keret határozata a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről. 2008. 11. 28. <http://vho.org/aaargh/magy/DirEurmagyar.pdf> (Letöltve: 2016. 04. 22.)

Az idegenellenesség tartalmi változásai az 1980-as évekig

Az idegenellenesség, mint jelenség, időt és teret nem ismerve érvényesült a történelem folyamán. A másság definiálása, a tőlünk való különbözőség a társadalmi csoportokban az emberi együttélés kialakulásával egyidősnek tekinthető. A vizsgált jelenség fogalmi komplexitását mutatja, hogy a történelem folyamán az idő múlásával változásokon ment keresztül. Így az idegenellenesség ismerveinek áttekintése a különböző történelmi korokban elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük a fogalom jelentésének változatait, és a mai korra jellemző átalakulását.

Az ókori görögök és a rómaiak már rendelkeztek etnikai alapú előítéletekkel, azonban abban a korban a vallás volt az alapja a társadalmon belüli csoportok megkülönböztetésének. Az amerikai kontinens felfedezése e probléma új dimenzióit teremtette meg: az európaiak fejében az indiánokról az a kép alakult ki, hogy nem rendelkeznek értelemmel, nem racionális lények, meggyőződésük szerint csak erőszakkal nyerhetők meg a kereszténység számára. A faji vagy biológiai alapú diszkrimináció sarkalatos megjelenési formája a fekete afrikaiak rabszolgasorba vetése volt, akik elkülöníthető etnikai csoportot képeztek, amelyekre örökletes sajátságok a jellemzőek. Ebben az esetben a bőrszín jelentette az örökletes sajátságokat és egyben a diszkrimináció alapját is.

Az emberi csoportok faji alapú, nyílt megkülönböztetése, a fajokkal kapcsolatos teóriák megjelenése, a tudományos alapokra helyezett idegenellenesség keletkezése, mind a 19. századhoz köthetők.²⁵

A kulturális pluralizmus és a multikulturalizmus változó tartalma az 1990 után

Az 1990-es évektől kezdve Európának szembe kellett néznie a globalizáció által életre hívott számos jelenséggel, ezek között is a nemzetközi népvándorlással, a multikulturalizmus²⁶ modelljének megjelenésével, és ennek folyományaként az idegenellenesség jelenségének lehetséges felmerülésével.

A 20. század utolsó évtizedeiben az etnikai konfliktusokkal terhelt, illetve a poszt-szovjet térségekből nagymértékű vándorlás vette kezdetét. Egyre többen hagyták el szülőföldjüket, de a vándorlás nem feltétlenül a politikai üldöztetés miatt/elől történt: a migránsok egy része a gazdasági előnyökhöz jutás reményében hagyta el hazáját. Ennek következményeként az idegenellenesség fogalmi változását tekintve egyértelműen világossá vált, hogy az 1990-es évek elejétől a másságot, az idegent már a bevándorlók jelentették. Míg korábban a bőrszín szerinti idegenellenesség volt meghatározó, a 20. század végétől a bevándorlás nyomán létrejött sokféleség kezelése vált kihívássá mind társadalmi, mind politikai szinten.²⁷

²⁵ Mészáros Eszter: Rasszizmus és nemzetközi migráció összefüggései Németországban és Nagy-Britanniában. Budapest. Grotius E-könyvtár. 2–13. http://www.grotius.hu/doc/pub/OPMHNT/2010_147_meszaros_eszter_szakdolgozat.pdf. (Letöltve: 2015. 09. 08.)

²⁶ Egyesek megkérdőjelezik a multikulturalitás létét, helyette párhuzamos kultúrákról beszélnek.

²⁷ Mészáros Eszter: Rasszizmus és nemzetközi migráció összefüggései Németországban és Nagy-Britanniában. Grotius E-könyvtár, 2012. Szerkesztő: Horváth Jenő.

Ez a sokféleség azt eredményezte, hogy a betelepült etnikumok különbözősége, kultúrájuk mássága, annak nem ismerete okozhatott ellenséges érzést a lakosság körében.

Társadalmi és politikai vitákban a mai napig központi helyet foglalt és foglal el Európa egyik legnagyobb kihívása, a kulturális-etnikai sokszínűség elfogadása. A témával foglalkozó szakemberek egy része az idegenekkel és a külföldiekkel kapcsolatos angolszász, francia és német kutatások irodalmának tanulmányozása során arra a megállapításra jutott, hogy a nemzetállami keretekben meglévő etnikai-kulturális sokféleség két opciót feltételez: a befogadó társadalom vagy elfogadja a más kultúrát, más vallást, vagy nem. Ha nem valósul meg a befogadás, akkor megjelenik az idegenellenesség, amelynek súlyosabb formája az idegengyűlölet.

A bevándorlók és menekülők egyaránt ki vannak téve a célország társadalmával táplált ellenérzéseknek. A kirekesztettség állapotához vezető út az idegenek másságából vezethető le: más szokások, idegen vallási attitűdök, eltérő kulturális normák. E tényezők elfogadottsága nem mindig magától értetődő a fogadó ország társadalmában. A folyamatban már nem a kirekesztettek lealacsonyítása és alárendelése lesz a cél, mint a 19. századig, hanem az újonnan érkezőknek a közélettől és a magánzférától történő távoltartása. A kirekesztést a többségi társadalom az idegenekre vetíti, mivel nekik az integrálódás folyamata nehézségeket okozhat, esetleg sikertelenné is válhat. Az ellenséges attitűdök megjelenésétől csak egy lépés az idegenellenesség és brutálisabb megnyilvánulása, az idegengyűlölet.²⁸

Az idegenellenesség megjelenése napjainkban

Napjainkban a migráció és a letelepedés új mintázatai jelentek meg, így például kihívást jelent az Európán kívülről érkező nagyszámú bevándorló érkezése. A jelenség kutatóinak egy része szerint a befogadó társadalom célkeresztjében álló etnikai kisebbségi csoportok kulturális másságának hangsúlyozása egymást erősítő folyamatokból ered: a befogadó társadalom bevándorlókhöz való hozzáállása megváltozott; ennek nyomán a kisebbségek saját kulturális csoportokba szerveződnek, mivel nehezükre esik az integrálódás egy olyan környezetben, amely ellenségesen viszonyul hozzájuk. Másfelől e társadalmi-kulturális szerveződések zártsága még jobban hozzájárult a velük szembeni idegenkedéshez, és az idegenellenesség kialakulásához.²⁹

Etienne Balibar³⁰ és Pierre-André Taguieff³¹ francia filozófusok szerint az idegenellenesség kulturális kontextusa kategóriákat gyárt. Az új idegengyűlöletről

http://www.grotius.hu/doc/pub/OPMHNT/2010_147_meszaros_eszter_szakdolgozat.pdf. (Letöltve: 2015. 09. 02)

²⁸ Kovács Éva – Vidra Zsuzsanna: Az idegenekkel és a külföldiekkel kapcsolatos angolszász, francia és német kutatások irodalma (1990–2002). In: Külföldiekkel vagy idegenekkel? (Tóth Pál Péter szerk.) KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási Jelentése. Budapest, 2004. ISSN 0236–736–X ISBN 963 9597 00 7.

²⁹ Póczik Szilveszter: A nemzetközi migráció tendenciái a 20. és 21. században elméleti és történelmi nézőpontból. In: Nemzetközi migráció–nemzetközi kockázatok. (Póczik Szilveszter–Dunavölgyi Szilveszter szerk.) HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest. ISBN: 9789632580418

³⁰ Balibar olvasata rávilágít arra, hogy a kisebbségi kultúrák másságát az asszimiláció segítségével csökkentő egységesítő törekvések beleolvadtak az integrációs politikai

szóló diskurzusok egyrészt azon alapulnak, hogy felállítható a kultúrák hierarchiája, másrészt pedig, hogy egyes kultúrák, szokások, hagyományok nem férhetnek meg egymás mellett. Ők érveltek elsőként amellett, hogy létezik az idegenektől való félelem új formája, amely már nem a hierarchiához kötött alá-fölé rendelésre támaszkodik, hanem a kultúrák közötti diverzitásra, különbségre. Ezen paradigmaváltás azért volt hasznos, mert rávilágított, hogy nemcsak egyféle idegengyűlölet létezik, megnyilvánulási formáit tekintve több testet is ölthet.

Az Európai Hálózat a Rasszizmus Ellen³² megfogalmazása szerint a diszkrimináció megnyilvánulhat a kirekesztettek foglalkoztatásban, a lakhatási körülményekben, az oktatásban, az egészségügyben. Emellett a diszkrimináltak többsége a xenofób-jellegű bűncselekményeknek, erőszakos cselekedeteknek, zaklatásoknak, és az internetes bűnözés egyik formájának, az internet általi, idegen mivoltát érintő, másságát hangsúlyozó zaklatásnak is ki vannak téve.

Az emberi természet jellemző vonása az ismeretlentől való félelem. Féltjük a biztonságunkat, az életünket, a családjunkat, a tulajdonunkat. Majdhogynem lehetetlen kiküszöbölni a negatív attitűdöt, azt a jelenséget, az idegentől való félelmet, amely már évszázadok óta mélyen gyökerezik a történelmi folyamatokban. Megoldásként és egyben a negatív attitűdök eltűnésére szolgálna az idegenek és etnikai kisebbségek kultúrájának, szokásainak megismerése, ezáltal tompítva az esetleges, a másságból fakadó elutasítást, vagy az ellenséges érzéseket. Ebben a folyamatban mindkét félnek nagymértékű toleranciára és felelősségtudatra lenne/van szükség.

*

célkitűzésekbe, melyek bár elismerik a különböző kulturális csoportok meglétét, ezeket belül homogéneknek tekintik. A szerző azt szeretné bizonyítani, hogy az új, kulturális megalapozottságú rasszizmus nem vesz tudomást a történelmi bizonyítékokról, melyek rámutatnak arra, hogy mennyire nem új ez a fogalom.

V.ö. Lentin, Alana: „Faj”, rasszizmus és rasszizmus-ellenesség. (Fordította: Bakos László) Kisebbségkutatás, 2000/3. szám.

http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/kk_2000_03/cikk.php?id=301 (Letöltve: 2016. 04. 01.)

³¹ Taguieff mutat rá, hogy míg a rasszizmus-ellenességet gazdasági magyarázatok uralják, az idegengyűlölet ezen elképzelések forrásából, a kulturális, s nem a biológiai másság képzetéből merít. Felveti, hogy az idegenellenes gondolkodás három ponton nyugszik: a „faj” képzetének érvénytelenségén, a kulturális másság központi szerepén és az összes kultúra egyenlő státusán.

V.ö. Lentin, Alana: „Faj”, rasszizmus és rasszizmus-ellenesség. (Fordította: Bakos László) Kisebbségkutatás, 2000/3. szám.

http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/kk_2000_03/cikk.php?id=301 (Letöltve: 2016. 04. 01.)

³² A brüsszeli székhelyű Európai Hálózat a Rasszizmus Ellen (European Network Against Racism – ENAR) az egyedüli összeurópai antirasszista szervezetként képviseli a faji és etnikai egyenlőség elvét, együttműködve és támogatva civilszervezeti tagságával. A szervezet alulról szerveződve 1998-ban alakult meg, célja azóta is, hogy a megkülönböztetések ellen lépjen fel az EU tagállamaiban, illetve ilyen irányba változtasson az európai jogrenden.

http://hungarian.hungary.usembassy.gov/alumni_lorincz.html (Letöltve: 2016. 01. 08.)

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az idegenellenesség fogalma napjainkra más jelentéssel bír, mint évszázadokkal ezelőtt, és a történelmi folyamatok hatására átalakuláson ment keresztül. A tartalmi változást napjaink globalizációs folyamatainak összessége, a globalizáció kísérőjelenségének, a migrációnak a célkeresztjében álló csoportok identitása, etnikumuk, vallásuk társadalmi el- vagy el nem fogadottság és nagymértékben a vándorlással kapcsolatos befolyásoló médiajelenlét befolyásolta.

Az integrálódás modelljei

A teljesség igénye nélkül hívnám fel a figyelmet az integrálódási folyamat modelljei közül néhányra, melyek felismerhetők a jelenlegi nemzetközi vándorlás érintette célországban. Az „olvasztótengely” integrációs modell mellett a mai jellemző folyamatokat tükrözi a „kulturális pluralizmus”, valamint a „multikulturalizmus” modellje.

„Olvasztótégely”-típusú integráció

Az „olvasztótégely” az egyoldalú beolvadással szemben kölcsönhatást, ötvöződést jelent a fogadó közeg és az érkezők kultúrái között, amolyan egymás mellett és egymással koncepciót. Ebben az esetben a fogadó és az érkező kultúrák ötvözetéből egy újfajta, vegyes kultúra születik, amelyben megtalálhatók mind a bevándorlók, mind a befogadók sajátosságainak egyes elemei.

A muszlim gyökerekkel Európába érkező bevándorlók első generációja körében, leginkább a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben volt megfigyelhető a beolvadás, ami a következő generációknál visszafordult. Egy tanulmány szerint Hollandiában jelenleg körülbelül egymillió muszlim él. Az érdeklükben hozott intézkedések elsősorban a gazdasági és szociális helyzetükre összpontosítanak. Az állami televízióban, valamint a regionális és helyi médiában is sugároznak műsorokat a bevándorlók anyanyelvén.³³

A nemzetközi migrációs mozgásoknak azonban más hatásai is lehetnek. Gyakran sajátos, területiségüktől elszakadt transznacionális közösségeket, a kibocsátó ország kultúrájával bonyolult kapcsolatokat ápoló diaszpórákat hoznak létre kettős vagy többszörös identitásokkal, a kibocsátó- és a célország politikai közösségéhez való tisztázatlan viszonyokkal. Ebből következik, hogy nem egyértelmű, melyik állam felelős a migránsok emberi jogainak a biztosításáért.

Jutta Limbach a Német Szövetségi Alkotmánybíróság volt elnöke szerint az elsődleges elvárás inkább az integráció, azonban nem lehet eltekinteni attól a tényről, hogy Németországban több mint 7 millió külföldi él, ebből 3,2 millió muzulmán, akik közül körülbelül 3–400 ezer már német állampolgár. A bevándorlók nyelvét, kultúráját és vallását ugyan tolerálják, de nem védik meg. A védelem leginkább az egyéni érdekeket figyelembe vevő módon oldható meg, alapvetően a szabadságjogok igénybevételével (például vallásszabadság). Ténylegesen

³³ Majtényi Balázs: A nemzetállam új ruhája. Budapest, 2007. Gondolat Kiadó 33-34. In: Berkes Lilla: A multikulturalizmus fogalmának kialakulása és jelentése. Dél-kelet Európa – south-east europe international relations quarterly, vol. 1. no. 4 (Winter 2010/4 tél). http://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_M_E_BEL.pdf (Letöltve: 2016. 04. 01.)

egyébként Németország sokkal inkább ennek a javaslatnak a megvalósítására törekedett, vagyis integrálni próbálta az idegeneket, állította az elnöknő.³⁴

A második, harmadik generáció esetében vannak *elsőrendű állampolgárok*, akiknek a jogaik teljesek. A *másodrendű állampolgár* kultúrája eltér a „többségtől”, ezért diszkriminációnak vannak kitéve.³⁵

Vajon az olvasztótégely-modell esetében kik részesülnek a létbiztonságot jelentő pillérek (ti. az egyenlőség, a befogadás, a biztonság és a társadalmi részvétel) áldásos hatásaiban? Nevezhetjük-e ezt a megkülönböztetést az integrációt elősegítő pozitív jelenségnek? Egyértelműen nem, ez a modell a párhuzamos társadalmak kialakulását segíti elő, ami az integráció megvalósulását semmiképpen nem eredményezheti.³⁶

A „kulturális pluralizmus”

A „kulturális pluralizmus” már akkulturációt sem követel a migránsok nagy tömegeitől, és nagy teret enged az etnikai enklávék keletkezésének/létezésének, valamint az azokra (is) épülő, strukturálisan különálló résztársadalmaknak. Valójában nem is teljesen helytálló, ha itt asszimilációról beszélünk, hiszen nem hat már többé a belefoglalás és a kirekesztés szabályai szerinti adaptáció kívánalma. Innen ered, hogy a bevándorlás kutatói, közülük is pl. Radtke Frank-Olaf,³⁷ a Humboldt Egyetem

³⁴ Jutta Limbach: Die Probleme der Multikulturalität. Der Schutz von Minderheiten eine Lehre aus der Geschichte. In: Das Kulturmagazine, 2007. 08. 17. <https://www.perlentaucher.de/essay/die-probleme-der-multikulturalitaet.html> (Letöltve: 2016. 06. 03.)

³⁵ Az olvasztótégely modell szimbóluma lett a brit és az indiai konyha ötvözetét mutató tikka masala, ami nem más, mint csirkehús indiai ízekkel, leöntve masala szósszal, ami pedig a britek ízlését tükrözi. A mai amerikai kultúra számos ponton tükrözi azt, hogy ott nem csak asszimiláció történt, hanem egymásra hatás is. Ennek legtipikusabb példája az afroamerikaiak népzenejeként indult blues, ami termékenyítőleg hatott a jazz, és a rock zeneszámos változatára, melyek a globális kulturális piacon a legkeresettebb produkciók lettek. A világi, kizárólag az állampolgári jogközösségre építő francia törekvések hűen példázzák mindezt, a kétezres évek elejére azonban egyértelműen látszik, hogy e törekvéseket kevés siker koronázta. Szabó Gábor: Globalizáció és migráció az emberi jogok szemszögéből In: Migrációs tendenciák napjainkban. (Szerkesztők Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán) Európai Integrációs Alap Tanulmánykötete. IDResearch Kft./Publikon Kiadó, 2014. 65–80. http://idresearch.hu/userfiles/File/eia/eia_migrtend_vfinal.pdf (Letöltve: 2015.09.05.)

³⁶ Majtényi Balázs: A nemzetállam új ruhája. Budapest, 2007. Gondolat Kiadó. 33–34. In: Berkes Lilla: A multikulturalizmus fogalmának kialakulása és jelentése. Dél-kelet Európa – south-east europe international relations quarterly, vol. 1. no. 4 (Winter 2010/4 tél) http://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_M_E_BEL.pdf (2016. 04. 01.)

³⁷ Radtke, Frank Olaf: Az idegenség konstrukciója a multikulturalizmus diskurzusában. In: (Elcin-Kürsat Ahler Hrsg): Die multikulturelle Gesellschaft: der Weg zur Gleichstellung. Frankfurt am Main, Verlag für Interkulturelle Kommunikation. Fordította: Szíjártó Zsolt. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/multikulturalizmus/pages/003_az_idegenseg_konstrukcioja.htm (2016. 04. 03.)

professzora mind gyakrabban beszél csupán bekebelezésről, beolvasztásról (incorporation).

Radtké kiemelte, hogy a multikulturalizmus nem szándékolt következményei közé tartozhat, hogy a származások pluralizmusa jön létre, illetve a szolidaritás helyébe a kulturális identitás autenticitásába³⁸ történő visszavonulás lép. Példaként hozza fel az USA-t, ahol a főiskolákon „feketék asztalai a menzán”, „ázsiai lakóházak”, a fajok szerint elkülönült ünnepek vannak. Mindezt a „különbségek ünnepléseként” maguk az érdekelt kisebbségek követelik. Ez azokat a társadalmi integrációs fejleményeket hivatott kifejezni, amelyekkel a nyugat-európaiaknak is meg kellett már ismerkedniük az elmúlt fél évszázad során (például Anglia indiai és pakisztáni közösségei, vagy Franciaország arab lakossága).³⁹

A „multikulturalizmus”

Claude Lévi-Strauss, a híres antropológus hasonlata szerint valamennyien a saját kultúránk vonatán utazunk és minden vonat a maga által választott irányban halad.⁴⁰

A „multikulturalizmus” elméleti hátterét azok a kulturális-pluralista megközelítések adják, amelyek lényege, hogy nincs okunk és alapunk különbséget tenni az egyes kultúrák között, mindegyiknek megvan a maga sajátos, belső, kívülállók számára csak részben feltárható értéke.

A multikulturalizmus szabályozási koncepciójának lényege az etnokulturális és vallási különbségek társadalmi tényként való elismerése és elfogadása, valamint annak biztosítása, hogy az adott kisebbségi csoportok tagjai etnikai, kulturális és vallási elköteleződésüknek megfelelően, azt megélve a társadalom egyenrangú tagjai lehessenek.⁴¹

A multikulturalizmus az etnikai pluralizmust és az életstílusok, életformák kulturális sokféleségét társadalmilag adott realitásként határozza meg. E felfogás szerint a modern társadalom egymásnak részben ellentmondó életterületek sokféleségére esett szét, amelyeken belül teljesen különböző szabályok, normák és értékek érvényesek, amelyekkel az egyénnek együtt kell élnie. A multikulturalizmus minden etnikai-kulturális csoportot egyenlőnek tart. Azt vallja, hogy minden egyes egyénnek jogában áll azonosulni és társulni az általa választott kultúrával, és mégis teljes mértékben élhet a gazdasági és társadalmi egyenlőség lehetőségeivel.

³⁸ Autenticitás: hitelesség, érvényesség.

³⁹ Írásom vizsgálati szempontjai a szociológia módszereit és eszközeit veszi alapul. A téma jellege azonban interdiszciplináris. Elemzésem során erre kellő figyelmet fordítottam, egyaránt használva a biztonsági tanulmányok, vagy a történettudomány forrásait.

⁴⁰ V. ö. Egedy Gergely: (Multi)kultúra – konzervatív olvasatban. Magyar Szemle. Új folyam X. 3–4. szám.

http://www.magyszemle.hu/cikk/20060815_multikultura_-_konzervativ_olasatban (Letöltve: 2016. 04. 01.)

⁴¹ Novoszádek Nóra: Multikulturalizmus és alapjogok. Európai mozaik? Ünnepi konferencia az ELTE megalakulásának 375. Évfordulója alkalmából. Budapest, 2010. 04. 23. 321. http://www.ajk.elte.hu/file/doktkonf2010_01.pdf (Letöltve: 2015. 09. 04.)

Egyetlen kulturális entitásnak sincs előjoga valamely másikkal szemben, sőt, mivel gazdagítja a társadalmat, mindegyiket tiszteletben kell tartani és támogatni kell.⁴²

Európa egyes országában a különbözőség elfogadása mellett azonban megfigyelhető egyfajta távolodás; nyilván hosszabb időnek kellett volna eltelni ahhoz, hogy a bevándorlási célországok lakosságának többsége készen álljon az idegen világból érkezők őszinte befogadására.

Berkes Lilla *A multikulturalizmus fogalmának kialakulása és jelentése* című tanulmányában rámutat arra a tényre, amely szerint éppen az iszlámon belül erősödött és erősödik azok befolyása, akik elutasítják a keresztényekkel való bármiféle keveredést, a felvilágosodás és a polgári kultúra értékeinek bármiféle átvételét. Akik az ő köreikben erre mégis hajlandónak mutatkoznak, azokat kiközösítik, így választaniuk kell a kulturális gyökereik és az európai szabadelvűség között, ami feloldhatatlan dilemmát jelent.

A legtöbb olyan országban, ahová jelentős számban érkeznek más etnikumú bevándorlók, ott az etnikai különbségek legtöbbször egyenlőtlenségekkel társulnak. A nemzeti közösség –, legyen bár tisztán állampolgári alapon szerveződő – mégsem fogadja be de facto egyenlő és független tagként a máshonnan érkezetteket.

A multikulturalizmus ideológiája a legújabb megoldási módozat, amely választ kínál a kisebbségi csoportok problémáira azzal, hogy meghallgatja az érintetteket és tiszteletben tartja szokásaikat. Nem arra törekszik tehát, hogy integrálja őket a társadalomba, hanem hogy fenntartsa az általuk képviselt sokszínűséget, ezáltal téve a különböző kultúrákhoz tartozókat lojálisabbá az adott államhoz. A célja kettős: megelőzni a súrlódásokat, másrészt gazdaságilag hasznosítani e sokszínűséget. Ez lehet az oka annak, hogy a legtöbb etnikai kisebbségi csoport vezetője továbbra is a multikulturalizmust tekinti követendő útnak. Mindezek megvalósítása mind az állam, mind pedig a társadalom tevékeny hozzájárulását megkívánja.⁴³

*

A tanulmány befejező részében azokat a bevándorlókkal kapcsolatos tapasztalatokat vázolom fel, amelyeket a Rasszizmus és Idegengyűlölet Európai Megfigyelő Központjának⁴⁴ dokumentuma, valamint az EUMC által 2000-ben létrehozott

⁴²Radtke, Frank Olaf: Az idegenség konstrukciója a multikulturalizmus diskurzusában. In: Die multikulturelle Gesellschaft: der Weg zur Gleichstellung. Frankfurt am Main, 1992. Verlag für Interkulturelle Kommunikation. (Fordította: Szijártó Zsolt)

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/multikulturalizmus/pages/003_az_idegenseg_konstrukcioja.htm (Letöltve: 2016. 04. 03.)

⁴³Berkes Lilla: A multikulturalizmus fogalmának kialakulása és jelentése. Délkelet-Európa – SouthEast Europe International Relations Quarterly, Vol. 1. No. 4. ISSN 2062-1973, 1–7.p.

http://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_M_E_BEL.pdf (Letöltve: 2015. 12. 12.)

⁴⁴European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. A Központ 2007-ben az Alapvető Jogok Hivatalává alakult, továbbra is az idegengyűlölet európai problémáira fókuszál. In: Válasz a rasszizmusra Magyarországon. European Network Against Racism http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/hungary_hu.pdf (Letöltve: 2016. 01. 04.)

RAXEN⁴⁵ központi adat- és információgyűjtő bázis tartalmaz az Európai Unió tagállamaiban élő idegen etnikumok helyzetéről. Ezekben az országokban a diszkriminációt kimerítő cselekményeket továbbra is elégtelenül dokumentálják, és az azokról róluk szóló jelentések száma sem kielégítő. Az adatgyűjtő bázis ennek orvoslására jött létre. A jelentés évente vizsgálja az idegen állampolgárságú személyek elleni diszkrimináció mértékével és jellegével kapcsolatban rendelkezésre álló információkat és javaslatot tesz a diszkrimináció és az idegengyűlölet leküzdésére célzó, illetve az integráció ösztönzését szolgáló fellépésekre.

A kutatások eredményeként az a tény egyértelműen bizonyított, hogy etnikai háttérüktől és/vagy a valláshoz való viszonyuktól függetlenül számos betelepültet ér diszkrimináció a foglalkoztatás, az oktatás és a lakhatás területén. Ezt az ellenséges fellépést a bevándorlók és kisebbségek irányába mutató idegengyűlölet általánosabb összefüggésében kell vizsgálni. A diszkrimináció áldozataira vonatkozó adatok szerint a befogadó országokban élő bevándoroltak körében gyakran aránytalanul nagy a munkanélküliség, amely részben az alacsonyabb iskolázottságuknak is köszönhető. Ha kapnak is munkát, gyakran alacsony szintű képzettséget igénylő munkakörökben alkalmazzák őket. Társadalmi csoportként túlerepresentáltak a gazdaság alacsony jövedelmet biztosító szektoraiban. A köreikben nevelkedő fiatalok társadalmi felemelkedését sok esetben akadályok nehezítik, ami a reménytelenség és a társadalmi kirekesztettség érzésének kialakulását eredményezheti.

A diszkrimináció és a társadalmi marginalizáció súlyos fenyegetést jelent az integrációra és a közösség összetartó erőire nézve – állapítja meg a jelentés.⁴⁶

Összegzés

Napjainkra az idegenellenesség értelmezése paradigmaváltáson ment keresztül és új jelentésre tett szert. Középpontjában már nem a biológiai alapú lealacsonyítás, hanem a nemzetközi bevándorlások okozta etnikai sokféleség állhat. Az ide vezető út mérföldkövei az idegen kultúra, szokások, az identitás nem ismerete, valamint a mély, a történelem során kialakult berögzült folyamatok.

Összességében megállapíthatjuk, hogy az idegengyűlölet kialakulásában és fenntartásában egymásra ható tényezők sorozata játszik szerepet. Ez kétirányú

⁴⁵ **R**Acism and **X**Enophobia **N**etwork – RAXEN. A RAXEN olyan központi adat- és információgyűjtő bázis, amely ellátja az EUMC-t a szükséges anyagokkal ahhoz, hogy az Európai Unió és tagállamai számára európai szintű összehasonlító jelentéseket állíthasson össze az idegengyűlölet és antiszemitizmus jelenségeiről. 2004 májusa óta a RAXEN immár összesen 25 nemzeti fókuszpontból áll, azaz minden tagállamnak van egy fókuszpontja. Az adat- és információgyűjtés tekintetében nemzeti szinten ezek képezik a bemeneti pontot az EUMC számára. In: A Rasszizmus és Idegengyűlölet Európai Megfigyelőközpontja tevékenységei. Luxembourg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, 2005.13-18. o. ISBN 92-95008-81-2

file:///D:/felhasznaloi_adatok/ildiko/Downloads/TKAB05001HUC_002.pdf (Letöltve: 2016. 01. 05.)

⁴⁶ Rasszizmus és Idegengyűlölet Európai Megfigyelő Központja. Tanulmány.2014/ 6. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlights-HU.pdf (Letöltve: 2015. 09. 05.)

folyamat: egyrészt a befogadó államoknak ki kell alakítaniuk a bevándorlók gazdasági, társadalmi, kulturális részvételének feltételeit, másrészt pedig a betelepülő idegeneknek tiszteletben kell tartaniuk a befogadó társadalom törvényeit, valamint annak értékeit és viselkedési normáit anélkül, hogy feladnák saját identitásukat. Emellett az olyan, a történelemben és a szokásjogban mélyen gyökerező értékek tiszteletben tartása, mint az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség, a megkülönböztetés-mentesség, a szolidaritás, az állampolgári jogok és az igazságszolgáltatás mindenki számára teljes körű érvényesítése és tiszteletben tartása, amely megakadályozhatná az ellenséges érzések kialakulását. Ez pedig nem jelentene mást, mint a sokféleség elfogadását, az alapvető jogok megvédését, és az egyenlő esélyek biztosítását mindenki számára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A Rasszizmus és Idegengyűlölet Európai Megfigyelőközpontja tevékenységei. Luxembourg. Az Európai Községek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, 2005.13–18. ISBN 92-95008-81-2

Forrás: file:///D:/felhasznaloi_adatok/ildiko/Downloads/TKAB05001HUC_002.pdf
(Letöltés: 2016. 01. 05.)

Az Európai Hálózat a Rasszizmus Ellen (ENAR)

Forrás: http://www.abbreviationfinder.org/hu/acronyms/enar_european-network-against-racism.html (Letöltés: 2015. 09. 03.)

Berkes Lilla: A multikulturalizmus fogalmának kialakulása és jelentése. Délkelet-Európa – South East Europe International Relations Quarterly, Vol.1. No. 4. 2010.7.ISSN 2062-19731-7

Forrás: http://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_M_E_BEL.pdf
(Letöltés: 2015. 12. 12.)

Egedy Gergely: (Multi)kultúra – konzervatív olvasatban. Magyar Szemle. Új folyam X. 3–4. szám Budapest, 2006

Forrás: http://www.magyszemle.hu/cikk/20060815_multikultura_konzervativ_olasatban
(Letöltés: 2016. 04. 01.)

European Network Against Racism. Válasz a rasszizmusra Magyarországon. Tanulmány.

Forrás: http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/hungary_hu.pdf
(Letöltés: 2016. 01. 04.)

Hardi János: A rasszizmus alapjai 1. rész. 2004. november 19. 2.

Forrás: <http://www.boon.hu/2007/09/rasszizmus3.pdf>
(Letöltés: 2016. 02. 18.)

Jutta Limbach: Die Probleme der Multikulturalität. Der Schutz von Minderheiten eine Lehre aus der Geschichte. Das Kulturmagazine, 2007.08.17.

Forrás: <https://www.perlentaucher.de/essay/die-probleme-der-multikulturalitaet.html> (Letöltés: 2016. 06. 03.)

Kovács Éva – Vidra Zsuzsanna: Az idegenekkel és a külföldiekkel kapcsolatos angolszász, francia és német kutatások irodalma (1990–2002). In: Külföldiekkel vagy idegenekkel? (Tóth Pál Péter szerk.) KSH Népszességtudományi Kutatóintézet kutatási jelentése. Budapest, 2004. 193. ISSN 0236–736–X ISBN 963 9597 00 7

Lentin, Alana: „Faj” rasszizmus és rasszizmus ellenesség. (Fordította: Bakos László) Kisebbségkutatás. 2000/3, Budapest. Lucidus Kiadó

Forrás: http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatas/kk_2000_03/cikk.php?id=301

- (Letöltés: 2016. 04. 01.)
- Majtényi Balázs: A nemzetállam új ruhája. Budapest, 2007. Gondolat Kiadó In: Berkes Lilla: A multikulturalizmus fogalmának kialakulása és jelentése. Dél-kelet Európa – south-east europe international relations quarterly, vol. 1. no. 4 (Winter 2010/4. tél). Forrás: http://www.southeast-europe.org/pdf/04/DKE_04_M_E_BEL.pdf (Letöltés: 2016. 04. 01.)
- Makai György: Fajelmélet – fajüldözés. Budapest, 1977. Kozmosz Könyvek ISBN: 9632111826
- Mészáros Eszter: Rasszizmus és nemzetközi migráció összefüggései Németországban és Nagy-Britanniában. Budapest 2010. Grotius E-könyvtár. Forrás: http://www.grotius.hu/doc/pub/OPMHNT/2010_147_meszaros_eszter_szakdolgozat.pdf. (Letöltés: 2015. 02. 18.)
- Novoszádek Nóra: Multikulturalizmus és alapjogok. Európai mozaik. Ünnepi konferencia az ELTE megalakulásának 375. Évfordulója alkalmából. Budapest, 2010. 04. 23. Forrás: http://www.ajk.elte.hu/file/doktkonf2010_01.pdf..Let:2015.09.04. (Letöltés: 2016. 02. 18.)
- Póczik Szilveszter: A nemzetközi migráció tendenciái a 20. és 21. században elméleti és történelmi nézőpontból. In: Nemzetközi migráció–nemzetközi kockázatok. (Szerkesztette: Póczik Szilveszter – Dunavölgyi Szilveszter) Budapest, 2008. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. ISBN: 9789632580418
- Radtké, Frank Olaf: Az idegenség konstrukciója a multikulturalizmus diskurzusában. In: Die multikulturelle Gesellschaft: der Weg zur Gleichstellung. (Elcin-Kürsat Ahler Hrsg) Frankfurt am Main, 1992. Verlag für Interkulturelle Kommunikation. (Fordította: Szíjártó Zsolt) Forrás: http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/multikulturalizmus/pages/003_az_idegenseg_konstrukcioja.htm (Letöltés: 2016. 04. 03.)
- Rathzel, Nora: Developments in Theories of Racism. In: Rasszizmus és nemzetközi migráció összefüggései Németországban és Nagy-Britanniában. (Sorozatszerkesztő: Horváth Jenő) Budapest. Grotius E-könyvtár.
- Szabó Gábor: Globalizáció és migráció az emberi jogok szemszögéből. In: Migrációs tendenciák napjainkban. Pécs, 2014 (szerkesztették Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán) ID Research Kft./Publikon Kiadó.376. ISBN: 978-615-5457-34-0 Forrás: http://idresearch.hu/userfiles/File/eia/II_04_szabo.pdf (Letöltve: 2016. 05. 25.)